

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ

А. А. Юздепська, В. В. Волкова

Анотація. У статті подано інформацію про роль страхування фінансово-кредитних ризиків у забезпеченні фінансової стабільності банківського сектору в умовах кризи. Також визначено основні тенденції та проблеми у сфері страхування кредитів. На основі методу узагальнення визначено перспективні напрями. Розглянуто роль механізмів страхування в мінімізації позичальників та підвищення фінансової стабільності банку. Майбутні стратегії розробки страхування від кредитного ризику, зокрема, вдосконалення регуляторних директив, впровадження інноваційних страхових продуктів та розширення співпраці між банками та страховими компаніями, що дає змогу створити ефективні інтегровані фінансово-страхові інструменти, посилити контроль за ризиками та підвищити стійкість кредитних установ. У межах кризи запропоновано рекомендації для підвищення ефективності страхового покриття банківських активів.

Ключові слова. Страхування фінансово-кредитних ризиків, банк, страхова компанія, фінансова стабільність, криза.

Вступ. У сучасних умовах економічної нестабільності, посилення конкуренції та фінансових викликів питання страхування кредитних та фінансових ризиків набуває особливого значення. Страхування як ефективний механізм захисту від можливих втрат відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності фінансових потоків компаній та фінансових установ. Поглиблення соціально-економічного змісту страхування кредитно-фінансових ризиків дає змогу розкрити його значення не лише як засобу компенсації збитків, але і як чинника, що сприяє економічному розвитку, підвищенню фінансової безпеки та зміцненню довіри між суб'єктами. Завдяки використанню страхових механізмів бізнес має змогу ефективніше управляти ризиками, що позитивно впливає на інвестиційний клімат, кредитну активність і загальну макроекономічну стабільність.

Метою цього дослідження є аналіз ролі страхування кредитних та фінансових ризиків у сучасній економіці, визначення його впливу на фінансову стійкість суб'єктів господарювання та оцінка перспектив удосконалення механізмів страхування в умовах зростаючих ринкових викликів.

Основна частина. Страхування кредитних та фінансових ризиків набуває особливого значення в сучасних умовах підвищених економічних ризиків, фінансової нестабільності та воєнних викликів. Збільшення простроченої заборгованості, зростання кількості неповернень кредитів та поглиблення економічної кризи зумовили необхідність розробки ефективних механізмів страхового захисту. Страхування кредитних ризиків відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності банків, підприємств та фізичних осіб, допомагаючи зменшити ймовірність фінансових втрат та мінімізувати вплив зовнішніх економічних шоків. Також у міру того, як Україна стає більш інтегрованою у світовий фінансовий ринок та адаптується до європейських стандартів, що регулюють страховий та банківський сектори, виникає потреба в удосконаленні способів оцінки та страхування кредитних ризиків. Саме тому важливим є дослідження соціально-економічного значення страхування фінансових ризиків та пошук шляхів його розвитку.

Питання страхування кредитних ризиків розглядаються в роботах К. Шнаттерлі, Б. Б. Кларк, Дж. Хау, М. Л. Девон [1], С. Кайза, М. Котунго, Ф. Феорделізі, В. Стефанеллі [2], Г. О. Кришталь [3], В. В. Пірог [4], О. В. Христиненко [5] та інших науковців, що висвітлено в їхніх працях.

З економічного погляду ризик – це ймовірність отримання негативного результату (отримання фінансових витрат або додаткових і непередбачених витрат, неотримання запланованих доходів і непокриття витрат, втрата прибутку, втрата частки ринку), який виникає за невизначених економічних і фінансових умов [6].

Страхування кредитних та фінансових ризиків є важливим елементом фінансової системи, що сприяє зниженню економічної невизначеності, забезпеченню стабільності фінансових потоків та підвищенню довіри між учасниками ринку. Його соціально-економічний зміст прояв-

ляється в аспекті захисту суб'єктів господарювання. Страхування дає змогу суб'єктам господарювання уникнути значних фінансових втрат у разі неповернення кредитів, невиконання зобов'язань контрагентами або настання інших небезпечних ситуацій.

Стимулювання кредитної та інвестиційної активності. Механізми страхування дають змогу банкам та іншим фінансовим установам більш агресивно кредитувати, оскільки частина ризику неповернення кредиту перекладається на страхову компанію.

Підвищення фінансової безпеки. Страхування дає змогу компаніям ефективніше планувати свої фінансові стратегії та бути сильнішими в часи економічної нестабільності.

Макроекономічна стабільність. Високий рівень страхування фінансових ризиків може допомогти пом'якшити негативні наслідки кризи для банківського сектору та економіки загалом.

Фінансові ризики мають доволі широку класифікацію за своєю природою. Найбільш поширеним у системі фінансового менеджменту є поділ фінансових ризиків підприємств на систематичні (валютний, процентний ризик) і несистематичні (кредитний ризик, ризик неплатоспроможності підприємства, ризик зниження фінансової стійкості, інфляційний ризик та ін.) [7].

На ринку страхування кредитних та фінансових ризиків існують різні види страхових продуктів, найпоширенішими з яких є **страхування комерційних кредитів** – покриває ризик неплатежів з боку постачальників та стабілізує грошові потоки компанії. **Страхування банківських кредитів** – захищає кредитні установи від ризику дефолту та сприяє розвитку кредитування. **Страхування фінансових інвестицій** – мінімізує ризик втрат, пов'язаних з інвестиціями у фінансові активи. **Страхування валютних ризиків** – мінімізує потенційні втрати через коливання валютних курсів. Розвиток цього виду страхування є важливим елементом зміцнення фінансової системи та підвищення довіри в економічних відносинах. В умовах нестабільності фінансового сектору, економічної кризи та підвищеного кредитного ризику питання аналізу обсягів кредитування та простроченої заборгованості набуває особливого значення. Кредитування є важливим інструментом економічного розвитку, оскільки забезпечує фінансування підприємств, підтримку малого та середнього бізнесу і доступ до фінансових активів для домогосподарств (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги наданих кредитів та частка прострочена заборгованості банків України за 2014-2024рр.

Рік	Обсяг наданих кредитів (млн грн)	Прострочена заборгованість (млн грн)	Частка NPL (%)	Резерви на відшкодування втрат (млн грн)
2014	1 011 245	193 201	19,1	276 354
2015	970 452	320 184	33,0	312 879
2016	987 312	450 671	45,6	345 201
2017	1 012 678	519 321	51,3	382 654
2018	1 056 892	498 654	47,2	371 201
2019	1 098 432	455 321	41,5	365 879
2020	1 123 568	411 789	36,7	360 123
2021	1 178 954	389 456	33,0	354 987
2022	1 056 784	410 678	38,9	365 102
2023	1 024 852	390 124	38,1	370 215
2024	1 138 036	369 457	32,4	358 057

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Як видно з табл. 1, у 2014–2024 рр. обсяги кредитування українськими банками коливалися: після економічної кризи 2014–2015 рр. обсяги кредитування зменшилися, але з 2017 р. вони почали зростати. Станом на 1 січня 2025 рр. загальний обсяг кредитів становив 1 138 036 млн грн, що на 113 184 тис. грн більше, порівняно з попереднім роком. Частка непрацюючих кредитів в українському банківському секторі також зазнає змін. Після піку в 2017 р., коли частка непрацюючих кредитів перевищила 50 %, цей показник поступово знижується. Станом на 1 листопада 2024 р. коефіцієнт непрацюючих кредитів знизився до 32,43 %, що на 5 відсоткових пунктів нижче, ніж на початку 2024 р. Сформовані банками резерви для відшко-

дування можливих втрат за кредитними операціями відображають виваженість банків в управлінні ризиками. Станом на 1 січня 2025 р. резерви становили 358 057 млн грн, що на 12 543 тис. грн менше, порівняно з попереднім роком. Це свідчить про покращення якості кредитного портфеля та зменшення ризику виникнення проблемної заборгованості. У 2014–2024 рр. банківський сектор України зіткнувся зі значними труднощами, зумовленими економічною кризою та політичними подіями. Однак спостерігалися позитивні тенденції щодо зростання кредитів та зниження частки непрацюючих кредитів.

У сучасних умовах розвиток страхування фінансово-кредитних ризиків, на нашу думку, має відбуватися в таких напрямках:

- Удосконалення нормативно-правового забезпечення страхування фінансових ризиків сприятиме підвищенню ефективності страхового ринку та захисту прав страхувальників.
- Розширення спектра страхових продуктів, адаптованих до викликів сучасної економіки.
- Використання цифрових технологій у страхуванні, як-от блокчейн і штучний інтелект, зробить страхові послуги більш доступними та ефективними.
- Посилення співпраці між страховиками зменшить ризики та зробить систему більш стійкою.
- Популяризація страхових послуг серед бізнесу та інвесторів призведе до збільшення попиту на страхування фінансових ризиків.

Страхування кредитного ризику дає змогу банку позбутися неякісної заборгованості, очистивши баланс і знизивши розмір потрібного резервування під проблемні кредити відповідно до вимог НБУ. У цьому випадку банк страхує свій кредитний портфель (або його частку), що дає йому змогу за умови настання прострочення за кредитом отримати страхову виплату від страхової компанії (зазвичай пов'язаної з банком) і, зрештою, списати проблемну заборгованість зі свого балансу. Далі з боржниками працює страхова компанія, яка, згідно з більшістю страхових договорів, може стягнути з позичальника погашену за нього частку кредиту. Такий вид страхування не можна віднести до класичних видів страхового бізнесу, особливо якщо банк страхує не позику конкретного позичальника, а цілий кредитний портфель. Тобто поки кредитне страхування в Україні є схемним видом бізнесу й займаються ним в основному афілійовані з банками страховики (яких у нашій країні більше половини) [9]. Вважаємо, що страхування кредитних та фінансових ризиків має значний вплив на економічну систему, зокрема в частині:

- підвищення довіри до фінансового сектору: зменшення дефолтів та неплатоспроможності завдяки страховим виплатам;
- підвищення ділової активності: компанії отримують додатковий захист та відчують себе більш захищеними для інвестування та розширення свого бізнесу;
- зменшення системних фінансових ризиків: страхування може допомогти стабілізувати економічні умови під час кризи або ринкових потрясінь.

Отже, посилення ролі страхування кредитних та фінансових ризиків є стратегічно важливим для забезпечення фінансової стабільності та сталого економічного розвитку. Страхування кредитних ризиків є важливим інструментом фінансової стабільності, який допомагає мінімізувати втрати банків, кредитних установ та інших учасників фінансового ринку. В умовах нестабільності економіки, збільшення втрат за кредитами та зростання фінансових ризиків страховики відіграють важливу роль у підтримці стабільності кредитного ринку (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка основних показників діяльності
страхових компаній зі страхування кредитів за 2014–2024 рр.**

Рік	Валові страхові платежі (млн грн)	Валові страхові виплати (тис. грн)	Рівень виплат (%)	Кількість страхових випадків	Максимальна страхова виплата (тис. грн)
2014	1 250 000	320 000	25,6	1 045	150 000
2015	1 180 000	310 000	26,3	980	140 000
2016	1 350 000	400 000	29,6	1 120	160 000
2017	1 470 000	450 000	30,6	1 200	175 000

Рік	Валові страхові платежі (млн грн)	Валові страхові виплати (тис. грн)	Рівень виплат (%)	Кількість страхових випадків	Максимальна страхова виплата (тис. грн)
2018	1 620 000	520 000	32,1	1 310	180 000
2019	1 750 000	560 000	32,0	1 400	190 000
2020	1 800 000	600 000	33,3	1 500	200 000
2021	1 950 000	705 000	36,1	1 620	215 000
2022	1 880 000	680 000	36,2	1 580	210 000
2023	2 000 000	720 000	36,0	1 650	220 000
2024	2 150 000	775 000	36,0	1 700	230 000

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Як видно з табл. 2, у 2014–2024 рр. український ринок кредитного страхування демонстрував помірне зростання. Це можна проаналізувати на основі ключових показників: загальний обсяг премій 1 250 000 тис. грн у 2014 р. та 2 150 000 тис. грн у 2024 р. Зростання цього показника на 72 % за 10-річний період свідчить про збільшення попиту на страхування кредитних ризиків. У 2014 р. страховики виплатили 320 000 тис. грн, а у 2024 р. – 775 000 тис. грн. Загальне зростання свідчить про збільшення відшкодувань за застрахованими ризиками. Рівень виплат у 2014 р. становив 25,6 %, а у 2024 р. – 36,0 %. Це свідчить про збільшення частки відшкодованих збитків, що може бути наслідком зростання кредитного ризику. За 10-річний період кількість страхових випадків зросла з 1 045 у 2014 р. до 1 700 у 2024 р. Це можна пояснити економічними коливаннями, воєнними ризиками та зниженням платоспроможності домогосподарств і бізнесу. У 2014 р. максимальна виплата за одним страховим випадком становила 150 000 грн, а у 2024 р. – 230 000 грн. Це свідчить про необхідність покриття більших фінансових втрат, можливо, через інфляцію та зростання вартості кредитних зобов'язань.

Попит на страхування кредитів зростає, що свідчить про те, що компанії та фізичні особи стають більш обізнаними щодо страхових продуктів як способу управління фінансовими ризиками. Зростання рівня виплат і страхових випадків може свідчити про збільшення частоти дефолтів позичальників. Зростання максимальних виплат свідчить про адаптацію страховиків до нових ринкових умов та збільшення обсягів застрахованих ризиків. Кризові явища, воєнні дії та зміни в законодавстві і регулюванні банківського сектору мали значний вплив на розвиток ринку страхування кредитних ризиків. У дослідженні систематизовано динаміку ключових показників кредитного страхування з 2014 до 2024 р. З'ясовано взаємозв'язок між економічною ситуацією в країні, рівнем кредитних прострочень та розвитком страхування кредитних ризиків. Показано зростання ролі страхування кредитних ризиків як одного з ключових інструментів фінансової безпеки корпоративного та банківського секторів. Зокрема, проаналізовано потенціал впровадження нових страхових продуктів, які враховують сучасні виклики.

Висновки. Страхування кредитних та фінансових ризиків є важливим інструментом забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки суб'єктів господарювання. Його соціально-економічне призначення полягає не лише у захисті від можливих фінансових втрат, а й у сприянні сталому економічному розвитку, підвищенні рівня довіри між учасниками ринку та стимулюванні інвестиційної активності. Посилення ролі страхування в управлінні ризиками сприяє мінімізації негативних наслідків фінансового ринку, зменшенню втрат за кредитами, забезпеченню надійності фінансових потоків та стимулюванню ефективного функціонування банківського і корпоративного секторів. У сучасних умовах глобалізованої економічної невизначеності вдосконалення механізмів страхування є особливо важливим для забезпечення конкурентоспроможності компаній та фінансових установ. Тому подальший розвиток страхування кредитних і фінансових ризиків має ґрунтуватися на розширенні спектра страхових продуктів, підвищенні фінансової грамотності учасників ринку та вдосконаленні нормативно-правової бази. Це сприятиме ефективному управлінню ризиками та створенню сприятливих умов для сталого економічного зростання.

Annotation. The article provides information on the role of financial and credit risk insurance in ensuring the financial stability of the banking sector in times of crisis. The main trends and problems in the field of credit insurance are also identified. Based on the generalization method, promising directions are identified. The current situation in the banking sector and the main problems affecting credit institutions are analyzed. The role of insurance mechanisms in minimizing borrowers and increasing the financial stability of the bank is considered. Future strategies for developing credit risk insurance, in particular, improving regulatory directives, introducing innovative insurance products and expanding cooperation between banks and insurance companies. Recommendations are proposed to increase the effectiveness of insurance coverage of bank assets within the framework of the crisis.

Keywords: Insurance of financial and credit risks, bank, insurance company, financial stability, crisis.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Regulatory and governance impacts on bank risk-taking / K. Schnatterly, B. B. Clark, J. Howe, M. L. DeVaughn. *Risk Management*. 2018. № 1. P. 1–24.
2. The spillover effect of enforcement actions on bank risk-taking / S. Caiazza, M. Cotugno, F. Fiordelisi, V. Stefanelli. *Journal of Banking & Finance*. 2018. № 91. P. 146–159.
3. Кришталь Г. О. Управління фінансовими ризиками комерційних банків. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2015. № 1. С. 179–184.
4. Пірог В. В. Вплив ризиків на фінансову стійкість комерційного банку. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. № 2. С. 173–178.
5. Христенко О. В., Федій О. В. Теоретичні основи системи управління ризиками в діяльності банку. *Фінансовий простір*. 2018. № 2. С. 161–169.
6. Lecture Notes in Civil Engineering / S. Onyshchenko, A. Hlushko, O. Maslii, V. Skryl. *Risks and Threats to Economic Security of Enterprises in the Construction Industry Under Pandemic Conditions*. 2021. Vol. 181. P. 711–724.
7. Литовченко О. Підходи до ідентифікації та оцінки фінансових ризиків підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 16. С. 398–404.
8. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/developstrategy/fintech2025> (дата звернення: 23.02.2025).
9. Косова Т. Д., Дєєва Н. Е. Корпоративні чинники інтеграції банків і страхових компаній. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*. URL: surl.li/julhjf (дата звернення: 24.02.2025).
10. Портал відкритих даних. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL: <http://www.data.gov.ua> (дата звернення: 21.02.2025).

УДК 657.4

ОБЛІКОВЕ РІШЕННЯ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Н. В. Янковська, Л. Л. Гевлич

Анотація. У статті розглядаються сучасні виклики, з якими стикаються бюджетні установи України, а також можливості реагування на них інструментами бухгалтерського обліку. Зокрема, проаналізовано вплив соціально-економічних змін, воєнного стану, цифровізації та нормативних реформ на систему фінансового управління державного сектору. Досліджено проблеми впровадження автоматизованих систем обліку, переходу на міжнародні стандарти (IPSAS) та забезпечення прозорості бюджетних операцій. Особливу увагу приділено питанням незалежного аудиту, оптимізації бюджетного планування та використанню сучасних технологій, як-от блокчейн і штучний інтелект. Висвітлено ключові напрями вдосконалення бухгалтерського обліку, що сприятимуть підвищенню ефективності управління державними фінансами. Запропоновано рекомендації удосконалення бюджетного обліку, окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: бюджетні установи, бухгалтерський облік, виклики, державний сектор.

Постановка проблеми. В умовах глибоких соціально-економічних змін в нашій країні, спричинених війною, економічною нестабільністю та світовими тенденціями диджиталізації, питання ефективного бухгалтерського обліку у бюджетних установах стає надзвичайно актуальним. Саме від точності, прозорості та своєчасності фінансового обліку залежить ефективність використання державних ресурсів, контроль за витратами, залучення міжнародної допомоги та стабільність державного сектору країни загалом. Тому дослідження питань застосування облікових інструментів як засобів реагування на сучасні виклики є надзвичайно актуальним для українських суб'єктів державного сектору, зокрема бюджетних установ.